

6. Si filius superbe, aspere parentes alloqui consuevit, torvis oculis aspicit, eos superbe non salutatur, paucis, si agendi ratio pro signo interni contemptus gravis haberi debet.

⁷⁹⁴ Ad VI. 1. Graviter peccatur interno odio, seria imprecatione gravis mali; grave malum inferendo, etiam contra pietatem graviter peccari, v. supra. — Dein filius graviter in parentes peccat:

2. Si voluntatem ultimam justam non implet, aut eos injuste impedit ab ultima voluntate declaranda: si nihil curat, ut suffragia vel Sacra offerantur pro parentibus defunctis.

3. Si parentibus in gravi necessitate spirituali aut corporali non subvenit, quando potest: e. g. si non curat, ut iis moribundis administrentur sacramenta.

4. Si citra contumeliam (secus enim etiam contra reverentiam peccatur) deliberate aliquid facit, quo scit parentes graviter contristatum iri: cf. S. Alph. n. 334 III.

Scholion. Peccata contra alios cognatos lineae rectae, et proximos lineae collateralis, saltem primi gradus, etiam contra pietatis virtutem censentur offendere; contra remotiores cognatos peccata non censentur specie differre a communis caritatis laesione.

Caritas autem fratribus et sororibus ex pietate debita postulat, ut graviter indigentibus, quando fieri possit, auxilium feratur: quae obligatio pro gravi habetur. Gury I. n. 377, S. Alph. n. 340 et 946.

⁷⁹⁵ Appendix peccatorum praecipuorum contra *quartum* decalogi praeceptum inter parentes et filios.

1. Injuria gravi afficere parentes aut filios, est *peccatum duplicis malitiae*, ut:

- a) injuriosa percussio,
- b) contumelia, gravis contemptus, parentum abnegatio,
- c) gravis infamatio.

2. Idem dic de gravi tristitia, quae parentibus causetur: verum vix non semper habes ibi etiam gravem injuriam, ut si fit agendi modo parentibus valde amaro vel superbo.

3. Idem observa in aliis peccatis odii et laesae caritatis, quando filii parentibus, sive parentes filiis

- a) grave malum ex animo cupiunt;
- b) aut etiam inferre desiderant;
- c) in necessitate non succurrunt;
- d) a voluntate ultima conficienda impediunt (aut eam declaratam non implent);
- e) pro defunctis christianam curam graviter omittunt: — quo tamen *una pietas* laeditur, ut in c) et generatim in a).

4. Pietas filialis laeditur inobedientia:

- a) si in re vere gravi strictum praeceptum impositum erat;
- b) si formalis inobedientia committitur;
- c) vel si per frequentem praeceptorum laesionem implicite rebellis contra parentes animus ostenditur.

5. Parentes contra filios speciali malitia peccant:

- a) positivo scandalo;
- b) negligentia cura vitae et convenientis prosperitatis temporalis;
- c) negligentia cura vitae spiritualis ejusque tutelae, inducendo aut non auferendo periculum, quod contra bonos mores aut fidem ex pravo consortio, pravis magistris etc. oriatur, aut
- d) negligentia gravi in correctione defectuum et peccatorum;
- e) inaequalitate seu *partialitate*, ut vocant, qua filios alios aliis ita praeferre ostendunt, ut alios negligant vel ab amore et cura paterna quodammodo excludant.

Caput II.

De mutua obligatione in societate publica.

Circa ecclesiasticam auctoritatem quae dicenda sunt, alibi de diversis statibus tractaturi dicemus. Hic solum breviter noto aliqua.

Articulus I.

De relatione inter principes et subditos.

§ 1.

De obligatione Principum seu eorum, qui gerunt summam auctoritatem politicam sive civilem.

I. Eorum officium est imprimis: 1. justitiam administrare sine ⁷⁹⁶ acceptatione personarum; 2. publicis muneribus dignos et aptos viros praeficere; 3. publicae securitati prospicere; 4. bonum publicum temporale promovere, salva tamen singulorum libertate; 5. Ecclesiam revereri ejusque consilia ad bonum publicum divinamque gloriam adjuvare.

II. Praecipua peccata mortalia, quae facilius occurrere possunt, ab Antonio a Spiritu S. tract. 7 n. 139 ita recensentur:

1. Immodica regnandi cupido — etsi in se non sit mortale — facillime ad peccatum grave ducit, ut ad invasionem, injustam detentionem alieni principatus. 2. Bellum injustum suscipere. 3. Necessitatibus communibus atque pauperibus non prospicere. 4. Tributa injusta imponere; aliisve oneribus, exercitu non necessario populos gravare. 5. Leges iniquas condere. 6. Viros ineptos officiis publicis praeficere. 7. Pravas consuetudines sine necessitate permittere, ut ludos pravorum, theatra bonis moribus contraria etc. 8. Libertatem conscientiae indiscriminatim et sine necessitate inducere; aut e contrario veram religionem vexare.

De cetero confer egregium opusculum Card. Bellarmini „*de officio principis christiani, ad sereniss. principem Wladislaum, Sigismundi III. Poloniae et Sueciae regis filium*“.

§ 2.

De obligatione subditorum.

797 Obligatio subditorum duobus concluditur, subjectione et reverentia.

I. Ad subjectionem debitam pertinet 1. obedientia erga leges non injustas: quae si violantur, justitia legalis laeditur, ad quam pertinent inter alia solutio tributorum et patriae defensio. Ceterum vide ea, quae de legibus dicta sunt, et quae postea circa justitiam dicentur de tributis et de militia. Cf. Rom. 13, 2: „Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt etc.“

2. Fidelitas, ne contra legitimam auctoritatem audeant rebellionem vel revolutionem suscitare: id enim ab omni lege naturali et christiana prohibetur, etsi ille, qui summa potestate potitur, ea per tyrannidem abutatur. Verum aliud est rebellionem facere, aliud iniquis legibus earumque executioni resistere. Quodsi enim vis aperte injusta infertur, non jam auctoritati, sed injustae vi resistitur: at num et quanta vi vim repellere liceat aperte injustam, si nomine seu sub specie publicae auctoritatis infertur, pendet ab eo, utrum successus sperari possit, annon, vel num fortasse majora mala publica merito timenda sint.

Cf. S. Thom. II. II. q. 69 a. 4 in corp. — De cetero v. thesin 63 ex *Syll.* Pii IX., Const. Greg. XVI. 15. Aug. 1832 „*Mirari*“, Leonis XIII. 29. Junii 1881 „*Diuturnum*“.

798 II. Ad reverentiam spectat, ut Principibus aliisve officialibus pro munere et conditione ipsorum honor praestetur. Contra quam graviter peccari potest tum interno contemptu, tum externo contumeliae signo. Nimirum.

1. Circa internum contemptum nota:

1) Contemptus formalis principis, ut Superior sive legislator est, seu auctoritatis legitimae contemptus in ipso — grave peccatum est.

2) Contemptus ipsius, qua persona *talis* est, his et illis qualitatibus instructus, est peccatum mortale, aut veniale, aut nullum, prout *injuria* committitur aut gravis, aut levis, aut nulla. Nam ille contemptus refertur ad judicium injuriosum et temerarium in eoque nititur. Peccati ratio et gravitas pendet a) a gravitate maculae, qua Superiorem affectum esse apud me judico, b) a gravitate indiciorum, quibus ad sic judicandum moveor.

NB. Si vero tale judicium aliis manifestatur, perpendendum est praeterea gravitas detractionis et alterius damni forte orituri.

2. Reverentia externa graviter laeditur:

1) Si contemptus graviter peccaminosus coram aliis manifestatur.

2) Contumelia ipsi personae Superioris illata, aut ejus imagini et signo publice exposito.

3) Contumelia in Superiorem absentem congesta, sive publice sive ita ut facile publica fieri possit, aut ita prolata ut in aliis subditis notabilem justitiae honoris diminutionem gignat.

4) Denegatione injusta externi honoris signi, quando publice Princeps honorandus est, si pro gravi contemptu ex circumstantiis habetur.

5) Transgressione legis ob formalem contemptum. Cf. Lacr. I. 5 n. 243, Castrop. tr. 2 disp. 2 punct. 9 § 2 n. 3.

§ 3.

De obligatione populi ad gubernandum concurrenti.

Nostris temporibus, quum fere ubique populo ex regnorum constitutione pars regiminis et boni publici procurandi committatur, illi etiam incumbit, maxime deputatorum electione, ad finem ipsi praestitutum conferre. Quare

I. Obligantur populi in bonorum deputandorum electionem incumbere, si fundata ratione sperant, fore ut tali modo iniquae leges bonum commune vexantes impediuntur, aboleantur, leges bonae atque utiles promoveantur: nisi forte haec ipsa electio sumi possit pro usurpato regiminis agnitione. Quare *pro circumstantiis* aut non licet ad electionem concurrere, aut non expedit, aut licet et expedit, aut etiam oportet.

II. Imo gravis obligatio concurrenti ad eligendos bonos candidatos adest pro iis, qui juste timere debent, ne abstinentes ab electione causa sint, cur sufficiens numerus bonorum deputatorum desit, atque ita pravae leges in grave damnum publicum cum effectu ferantur, vel sustineantur. Cf. Del Vecchio I. n. 332, Scavini I. n. 676.

Qui autem id jure non timent, generatim peccant quidem abstinentes, si modo interest demonstrari, quae sit bonorum virorum (catholicorum) publica opinio, at communiter peccato non mortali: imo si gravior quaedam ratio privati damni adest, abstinentes peccatum generatim non committunt.

III. Aliquem pro deputato eligere absolute, qui prava principia sectatur, nunquam licet: verum hypothetice licere potest; nimirum si possibilitas eligendi est solum inter duos, quorum neuter justa et sana principia fovet, licebit eum, qui minus malus est, eligere, saltem si 1) aut verbis aut factis declaratur, quo sensu et quo fine haec electio instituitur, et si insuper 2) illa electio seu cooperatio ad electionem necessaria videtur, ut pejor candidatus excludatur.

Hinc: 1) Si sine catholicorum concursu ille, qui malus quidem, at minus malus est, certe victor evasurus est, generatim non existit ratio, cur catholici in ejus electione concurrant.

2) Si sine catholicorum concursu in prima electione neuter candidatus victor esse potest, in illa prima electione generatim debent catholici, nisi gravior ratio obstet, suffragia sua viro catholico et bono dare, ut hoc modo declarent suam propriam intensionem, atque manifestam reddant rationem, cur et sub qua in posteriore electione ad alterutrum ex acatholicis candidatis accedant.

800 IV. Deputati ipsi gravissimum munus habent 1) nunquam consentiendi legi pravae propositae; aut si forte quaedam minus recta accipienda esse putaverint, ut pejora excludantur, sane hanc suam intentionem declarare atque iis, quae minus recta sunt, nonnisi cum protestatione consentire debent; imo hanc ipsam utcumque consentiendi rationem intelligo de iis rebus, quae non sunt *absolute intrinsecus* mala. — Quare etsi deputatus electoribus suis, qui pravis principiis ipsi imbuti sint, quidquam illicitum promiserit, his promissis debet non stare.

2) Sua praesentia et suffragio impedire debent, ne qua prava lex proposita evadat lex: quodsi absentia culpabili in causa sunt, cur ejusmodi lex acceptata sit, jam rei sunt justitiae commutativae violatae, in quantum bonum commune suae civitatis laeditur; imo si eo fine ex parte populi et ea promissione ex sua parte electi sunt, ut etiam pro bono religionis dimicarent, violatae justitiae commutativae rei sunt etiam, in quantum religionis bonum damno suorum electorum laesum fuerit.

3) Tenentur pro viribus positive promovere bonum commune, praesertim eo sensu, quo electoribus suis consentientes fidem dederunt; nam quodammodo pactum bilaterale in initum est, quo deputatus acceperit honorem, et promiserit vicissim operam suam ad promovendum bonum commune, vel certam ejus partem.

Confer hac de re etiam Del Vecchio l. c. — De positiva deputatorum cooperatione ad malum vide, quae infra dicentur *de jure et justitia*.

Articulus II.

De publicis justitiae administris et eorum civiumque mutua obligatione.

Cf. S. Thom. II. II. q. 67—71, S. Alph. l. 4 n. 192—292, Lessius *de just. et jure* l. 2 cap. 29—32, Lugo *de just. et jure* disp. 37—40, Pruner 3. Thl. 3. Abth. 4. Tract. 3. Sect. § 8—12.

§ 1.

De judice.

801 I. Judex munus suum subire nequit, nisi competenti scientia est instructus, i. e. et prudentia in singularibus rebus necessaria, et juris vigentis notitia.

II. Agere nequit, nisi jurisdictione per legitimam institutionem potitur; neque jurisdictionis suae limites excedere ei licet.

III. Judicium instruere causamque finire debet secundum leges, si modo non sint injustae seu illicitae, idque sine studio partium et sine prava intentione. Ad leges quidem servandas immediate et per se tenetur ex *justitia legali*; ad id autem, ne laedendo leges aut male fungendo officio aliis damno sit, ex *justitia commutativa* tenetur.

IV. In *dubio* 1) si de crimine puniendo agitur, favendum est reo; nisi forte, criminis *facto* omnino probato, modum poenae vel mensuram lex judicis arbitrio relinquat; 2) in re civili dubium juris judex, quantum fieri potest, studio vincere, vel, quae ipsi magis probantur, sequi vix non debet; in dubio facti videre debet, cuinam incumbat onus probationis, quae si vere dubia manet, est nulla.

V. Quo minus periculum studii partium oriatur, legibus cavetur, ne judex munera, nisi forte esculenta parvi momenti, accipere possit; quare et legis naturalis et legis positivae praescripta prorsus servare debet.

Uberior explicatio. Nota ad I. 1. Qui sine sufficienti scientia judicis officium suscipit atque gerit sciens, ad restitutionem damnorum tenetur, quae aliquo modo praevisa ex sua inscientia causavit.

2. Absolutionis incapax esset judex in sciens, nisi vellet officium suum dimittere, aut, si brevi posset, serio studio scientiam debitam acquirere atque interim a gerendis causis abstinere: (si modo etiamtum iis, qui causas judiciales agi volunt, possit per alterum satisfieri).

Ad II. Jurisdictionis defectus quatenus peccata secum trahat, maxime considerari debet in iis, qui *supremam* potestatem usurpatione tenent: quamquam etiam in minoribus officiis simile quid accidere potest.

Nimirum 1. Qui ut intrusus seu usurpator munere fungitur, peccat etiam ferendo sententiam justam. Sc. a) in iis casibus, quando jurisdictione non suppletur, etiam contra justitiam commutativam peccare potest, partes litigantes periculo exponens, ne propter sententiae nullitatem damnum subeant; b) quando jurisdictione suppletur, peccat saltem *usurpatione*, idque in re notabili graviter: nisi forte seriam voluntatem conceperit, quum primum fieri possit, deponendi officium; tum enim interea, ne res publica damnum capiat, jus dicere potest et debet.

2. Judices saeculares per se graviter peccant, si causas illas, quae ecclesiasticum forum respiciunt, ad se vocant easve tractant; ideoque etiam si immunitatem et exemptionem clericorum laedunt. Attamen si res ex natura sua spiritualis non est, non solum propter derogata privilegia aliquando, sed etiam ob ignorantiam saepe peccatum non committitur.

Ad III. 1. Judex supremus seu legislator, qui ipse legi formam liter non subjaceat, non tam stricte ad normam legis adstringitur; verum ratione damni, quod, illa neglecta, alicui fortasse oritur, aut ratione scandali prorsus teneri potest.

2. Finis seu intentio prava, quae in ferenda sententia judicis mentem occupaverit, peccatum quidem constituit; restituendi autem onus non infert, si modo re ipsa justitia laesa non fuerit.

3. Quando vero re ipsa judex male fungitur officio suo, damnis reparandis obnoxius fit non solum ut causa positiva, sed *etiam ut causa negativa*, qua alii impediti fuerint, quominus consequantur aut retineant, quae sua erant. Quae obligatio existere potest tum erga communitatem, tum erga privatos homines. Attamen ut gravis damni reparatio urgeat, semper antecedere debuit grave peccatum judicis aut in ipso errore committendo, aut in errore, quem postea facile corrigere potuit, non corrigendo.